

ALPHONSE DAUDET: İŞ DÜNYASINA YÖNELİK BELİRSİZ BİR BAKIŞ

*Colette BECKER

**Çeviri: Bekir GÜZEL

ÖZET

Jack, buhar kazanlarındaki ve buhar makinelerindeki işçilerin hayatlarına değinen bir romandır. Daudet, bu romanda, iş hayatının detaylarından ziyade işçilerin hayal dünyalarına dokunan ve onların duygularını harekete geçiren detaylarla ilgilenmektedir. Ayrıca yazar, edebiyatın içinde, iş dünyasında kullanılan "aşağı tabakalar" gibi bazı özel ifadeleri de anımsatmaktadır.

Jules ve Edmond Goncourt Kardeşler, ölümünden sonra iki yönlü bir hayat yaşadığını keşfettikleri, Rose Malingre adlı hizmetçilerinin hikâyesini anlattıkları *Germinie Lacerteux*'nün¹ önsözünde düşüncelerini şöyle ifade etmektedirler:

"19. Yüzyılda, demokrasinin ve liberalizmin bizlere oy hakkı sunduğu zamanda, yaşayan bizler "aşağı tabakalar" olarak ifade ettiğimiz kişilerin Roman sanatı içinde haklarının olup olmadığını kendimize sormalıyız; eğer bu kişiler bir çevrenin etkisi altında olsaydı, insanlar bugüne kadar sahip oldukla-

rı kalbi ve ruhu sessizliğe terk eden yazarların yasaklama ve küçümsemelerinin, zorunlu olarak etkisi altında kalırdı. Sahip olduğumuz bu eşitlik yıllarında, yazar ve okur olarak eğer hâlâ içimizde bu duygular kaldıysa, iğrenç sınıfları, çok bayağı mutsuzlukları, çok kötü bir ağızla yazılmış dramları ve biraz görkemli olan korkunç sonlarını kendimize sormalıyız. Eğer kastsız ve yasal aristokrasisiz bir ülkede, büyüklerin ve zenginlerin mutsuzlukları kadar yüce olan küçüklerin ve fakirlerin mutsuzluklarını da ilgiyle, duyguyla ve merhametle konuşmak istiyorsak; kısacası, en aşağı tabakada akıtılan göz yaşları, bizi en yukarıdakilerin akıttıkları gibi ağırlatabiliyorsa; [...] işte bu bize bilme merakından gelmektedir."

Bu önsöz, gerçek üzerine yeni bir bakış açısı taşıyan, fizyolojik ve insani bilimlere dayanan bir roman oluşturan natüralist hareketin başlangıç noktası olarak önemli bir tarihi işaret etmektedir. Natüralist

1- Jules ve Edmond de Goncourt'un 1865'te yayınlanan natüralist romanıdır. (Ç.N.)

*Paris Ouest-Nanterre Üniversitesi Fransız Edebiyatı Bölümü Emekli Profesörü. Yazarın Émile Zola, Alphonse Daudet ve Naturalizm konularında yayınlanmış kitapları, makaleleri ve bildirileri bulunmaktadır. Detaylı bilgi için: <http://www.crp19.org/members/becke>

**Arş. Gör. / Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü.

romancılar, kıyıda köşede kalmış yanları da dâhil olmak üzere 1789, 1830, 1848 devrimlerinin tüm alanlardaki sonuçlarını, kapitalizmin ve tekniğin gelişmesiyle ortaya çıkan sosyo-ekonomik değişimleri, -büyük mağazalar, fabrikalar, örgütlenmeye başlayan emeğin ve sermayenin mücadelesini: 1864 yılında Birinci Enternasyonel² kurulması ve Fransa'daki ilk ofisin Ocak 1865'te açılması-, büyük şehirlerin ve Paris'teki Haussmann şehir planlaması gibi planlama çalışmalarının gelişmesiyle, o zamana kadar şehirlerin içinde yaşayan küçük zanaatkarların ve işçilerin şehir sınırlarının dışına itildiği toplumun bütününe açıklama niyetindeydiler.

Böylece halk, sadece tiyatro ve romanda bulunması zorunlu olan bir hizmetçi olarak değil; aynı zamanda işçiler: fabrikalarda, atölyelerde ve büyük mağazalarda istihdam edilen işçiler, zanaatkarlar, köylüler olarak da gerçek anlamda edebiyatın içine girdi.

Ama yine de *Germinie Lacerteux*'ün önsözündeki coşkuyu hafifletmekte yarar var. Edmond, 3 Aralık 1871'te *Edebi Hayatın Dergisi*³'nde şöyle yazar:

“- Bu çevreleri neden seçtiğinizi bana söyler misiniz?

Çünkü bu alt tabakada yaşayanlar bir medeniyetin yok

olmasını önlemek adına nesnelere, insanların, dilin; kısacası her şeyin karakterini korurlar. Ayrıca bir ressamın Honoré sokaklarında bulunan çamurlu bir kızı resmetme şansı; Bréda sokakındaki zarif bir kadının stilini resmetme şansından binlerce kez daha fazladır.

- Peki, yine de neden?

Çünkü ben soylu olarak doğmuş bir edebiyatçıyım ve benim için halk, eğer isterseniz ayak takımı da diyebilirim, belki bilinmeyen ve keşfedilmemiş toplulukların çekiciliğini, belki de seyyahların uzak ülkelerden binlerce acılarla getirecekleri egzotik şeyleri ifade etmektedir.”

1871 Paris Devrim Hükümeti bizim üzerimizde çok uzun zaman yok olmayacak derin izler bıraktı. Bu yüzden Louis Chevalier, eserine haklı olarak *İşçi Sınıfları ve Tehlikeli Sınıflar*⁴ adını vermektedir.

Daudet, iş dünyasını büyük bir demir çelik fabrikasının içindeki koşullarıyla, Nantes yakınlarındaki Loire bölgesinde bulunan ve buhar kazanları için motor üretimi yapımında uzmanlaşmış Indret Demir Fabrikalarında gözler önüne seren ilk romancılardan birisidir. Yazar iş dünyasını ilk olarak 1875 yılında tefrika olarak yayınlanan, daha sonra da 1876'da ciltli olarak basılan *Jack* adını verdiği romanla ele almıştır.

2- Uluslararası Emekçiler Birliği. 1864-1876 yılları arasında faaliyet göstermiştir.

3- *Journal de la vie littéraire*

4- *Classes laborieuses et classes dangereuses*

Bu nedenle burada, Zola'nın da aşağıda ifade ettiği gibi, Daudet'nin dönemi için yenilikçi olan ve bize iş dünyasını tanıttığı bu eşsiz yapıtının bakış açısını analiz etmek istiyoruz:

"Roman şimdiye kadar halkı aşıyordu, burada kesin, şaşmaz noktalar üzerine kurulmuş çözümleyici romanı kastediyorum; Jack'in yazarı, bir ressam için resmetmesi takdire şayan, bu bir kenara bırakılmış dünyanın içine girmeye cesaret eden ilk yazarlardan birisidir."⁵

Daudet Jack romanının konusu için, 1868 yılının sonlarına doğru Champrosay'de tanıştığı ve ölümünün son anına kadar yanında bulunduğu, Raoul Dubief adı bir kişinin gerçek hayat hikâyesinden esinlenmiştir. Raoul Dubief, Auteuil'de zengin bir yatılı okulda yetiştikten sonra henüz on bir yaşında iken "gösterişli ve asil bir ismi olan" annesinin sevgilisi tarafından bir makine işçisi "yapılmıştır"; 1871 yılında henüz yirmi yaşındayken bu genç adam, Cezayir'de bir halk hastanesinde, sevgisini her an dile getirdiği annesinden yoksun bir şekilde veremden ölmüştür.

Daudet, Raoul Dubief'in yıllar boyunca devam eden bu "yaşanmış ve gerçek dramını" detaylarıyla yeniden ele alır. Ayrıca kahramanının hastalığından ve hastanedeki ölümünden derinden

etkilendiği bu hikâye, Daudet'nin romanının taslağını oluşturmasına yardımcı olur. Daudet bu roman için ayrıca tecrübelerine ve hatıralarına da başvurur. Yazar *Kitaplarının Tarihi*⁶ adlı eserinde bunları uzun uzun anlatmaktadır. Gerçek bir hikâyenin anlatıldığı:

"Jack romanında üçüncü bölümünde yer alan ve banliyölerde yaşayan insanları resmetmeme yardımcı olan aslında; benim Paris'te ve varoşlarda dört ay boyunca devam eden işçi mücadelesine karşı gerçekleşen sıkıyönetim ve ulusal savunma sırasındaki anılarımdı."⁷

Daudet, Jack romanında özellikle "tembeller ve lafebeleri" olarak bilinen *Levindré* ailesini tasvir etmek için Paris'te Jack gibi aynı evi paylaşan bir işçi çift hakkında aldığı notlardan yararlanmıştı. Ayrıca romanda Bélisaire'in düğününün yer aldığı bölüm için, 1872'de Saint Mandé'de gerçekleşen bir düğünden esinlenmiştir.

Bizi burada özellikle romanın ikinci bölümünde, henüz on iki yaşındayken çırak yapılan küçük Jack ilgilendirmektedir. Daudet tarafından oluşturulan bu bölüm için –gerçekte Raoul Dubief, Havre'da çıraklık yapmaktaydı–, yazar 1874 yazında tatilini geçirdiği Indret ve Piriac bölgelerindeki yerleri anlatmaktadır. Ayrıca Daudet kendisi-

⁶– *Histoire de mes livres*

⁷– Daudet A., *Œuvres*, ed. Roger Ripoll., «La Pléiade», c. II : Jack. *Histoire de mes livres*, s. 463–474.

⁵– *Le Messenger de l'Europe*, Mart 1876, s. 198.

nin de belirttiği gibi, bu bilgi toplama sürecini *Toplumsal Sorun*⁸dan aldığı notlarla tamamlamıştır. Ayrıca teknik detayları da Denis Poulot'nun *Ululuk*⁹; Manuel Roret'nin *Turgan'ın Büyük Fabrikaları*¹⁰ adlarını taşıyan romanlarından almıştır.

Biz bu bilgileri *Kitaplarının Tarihi* adlı eserde görebiliriz. Daudet'nin *Jack* romanında özellikle "aşağı tabakalar" olarak ifade ettiği, realist düzen için gerçek bir meselesidir ve biz bu hikâyenin, Jack'in ciltli olarak basımından hemen sonra tefrika olarak yayınlanmaya başlayan *Meyhane*¹¹ ile birlikte, gerçekliğin temsili olan eserlerin arasına girmesi için çabalamalıyız. Zira Daudet de, Zola'nın ilk işçi romanında sıklıkla başvurduğu üzere, Manuel Roret ve Denis Poulet'nin eserlerinden yararlanmamış mıdır?

Öte yandan, biz Daudet'nin yazma amaçlarında bir yer dışında tereddüt göremiyoruz. Flaubert'e ithaf edilen bu eser, gerçeği incelemek yerine daha çok duyguya vurgu yapan, bir "acıma, kızgınlık ve alay kitabı" olarak ifade edilmektedir. Dahası, Daudet *Bir İşçinin Hikâyesi*¹² adlı eserinin önsözünde olduğu gibi, daha sonra yayınlanan *Modern Âdetler*¹³'de de yukarıdaki

amacını önemli ölçüde genişleterek benimsemeyi tercih etmiştir.

Yazar bu romanda bir işçinin hikâyesini değil; "aristokratik bir yaradılış"tan düşkün ve "başarısız bir çekiç ve örs kullanıcısına"¹⁴ dönüşmeye zorlanan zavallı bir çocuğun hikâyesini anlatmaktadır. Aslında bizi burada ilgilendiren, işçilerin ahlaki durumlarının anımsatılması değildir; bizi ilgilendiren Jack'in kişiliği ve annesini korumak için annesinin sevgilisi d'Argenton ile olan mücadelesi arasında bir ilişki kurularak, incelikten uzak bir şekilde duyguları kullanarak ağlatmayı amaçlayan dramatik, hatta melodramatik anlatım tarzıdır. "Annesinin sevgilisi mükemmel bir işçi olacakken başarısız bir şair olmuştur. Çocuk ise; berbat bir işçi yapılan ve ölüme terk edilen bir şairdir." Bu satırlar elbette ki bize, Daudet'nin her şeyden önce kişilik aşağılaması yapan bu tasviriyle bir duyarlılığı ortaya çıkarmayı amaçladığını göstermektedir.

Dolayısıyla, romanda işçi dünyasına yönelik sunuşta bir belirsizlik bulunmaktadır. Bu belirsizlik -1871 Paris Devrim Hükümetiyle ve onun doğuşuna yol açan düşlemlerle belirtilmiş- geleneksel ve tepkiseldir; bu noktada da Poulot'nun bir belgesel kaynak niteliğinde olan kitabı çok önemlidir. Bu belirsizlik aynı zamanda yapılan işçiliğin ve büyük fabrikaların yeni çalışma şartlarının tasviriyle de özgündür.

8- *Question sociale*

9- *Le sublime*

10- *Les grandes usines de Turgan*

11- *L'assommoir*

12- *Histoire d'un ouvrier*

13- *Mœurs contemporaines*

14- Daudet, A., *Jack*, s.295.

İş dünyasına manikeist¹⁵ bir bakış

*Değirmenimden Mektuplar*¹⁶ ve *Pazartesi Hikâyeleri*¹⁷nden itibaren -1871 Paris Devrim Hükümetinden sonra yazılan bölümde-, Daudet işçilerin manikeist ve ahlakçı bakışını sunmaktadır. Yazar bu eserlerinde zamanın alışkanlık kazanmış klişelerini yeniden kullanmaktadır. Bir yanda tembeller, boş konuşan lafebeleri, ailelerinin gelirini harcayan ayyaş meyhane kuşları varken; diğer tarafta kaderleri ne olursa olsun asla şikâyet etmeyen, acıya dayanıklı iyi işçiler vardır.

Birinci kategori *Pazartesi Hikâyeleri*'nde belirtilen, tüm paralarını içkiye harcayan ve eşleriyle kavga eden "Arthur" gibi kişilere aittir:

"Bu iğrenç şarapların içindeki kötü ve yıkıcı olan her şey onun beynini döndürüyordu ve dışarı çıkmak istiyordu. Kadın söylenip duruyordu, pislik içindeki son mobilyalar da parçalara ayrılmış havada uçuyordu, irkilerek uyanan çocuklar korkudan ağlıyorlardı."

Daudet eserlerinde alkollizmin aile için, aynı zamanda toplum için, kötü etkilerini gözler önüne seren bu tarz sahneleri sürekli tasvir etmektedir. Yazar aynı zamanda, zayıf kişilerin iş yerindeki laf cambazları tarafından suistimal

edilerek çalıştırılma tehlikelerini, onların meyhanelere sürüklenmelerini, "zehirlenmelerini" de tasvir etmektedir- ki burada gerçek anlamda bir hastalık söz konusudur. Bu yüzden romanda Genç Jack, "Nantais" adlı tembel, kumarbaz, hırsız ve kötü bir işçi tarafından yoldan çıkarılmaktadır. Jack, Nantais ile atölyeyi ve daha da önemlisi, sağduyulu soylu davranışını unutarak, meyhane âlemlerine dalmıştır.

Arthur'a gelince, o "kötü bir adam" değildir. Arthur içmediği zamanlarda işçi haklarıyla, kapitalizmin zorbalığıyla ilgili oradan buradan toplanmış fikirlerini "zavallı karısının" ve komşularının hayranlığını kazanacak bir şekilde "yumuşak ve tatlı bir ses"le dile getirmektedir.

Biz bu tarz işçileri Jack romanında da görmekteyiz. Fabrikadaki mengene ustalığı işini komedyen olmak için bırakan Labassandre, dinleyicilerinin hayranlığını kazanarak iş hayatının güzelliği hakkında "işçi hakları, insanların geleceği, kapitalizmin zorbalığı" hakkında gösterişli bir şekilde konuşmaktadır.¹⁸

Pazartesi Hikâyeleri'nin sonunda Daudet'nin endişelendiğini ve duygularını "Arthur" aracılığıyla açıkça ifade ettiğini görebiliyoruz: "Burada, bu iğrenç yerde aldıkları ücretleri yiyip içip karılarını dövmek için babalarının yaşına gel-

15- Maniheizm dininde var olan salt iyilik veya salt kötülük inancının olduğu ikicilikte aşırılık anlayışıdır. (Ç.N.)

16- *Lettres de mon moulin*

17- *Les Contes du lundi*

18- Daudet, A., *Jack*, s.201.

meyi bile bekleyemeyen bir sürü küçük Arthur'lar bulunmaktaydı... Ve dünyayı gelecekte bu serseri takımı yönetecek ha! ... Ah! Lanet olsun."¹⁹ *Jack* romanında, Daudet aynı şekilde "Avrupa'nın bu azmanını, bu hepsinden daha kötü, daha tehlikeli ırkı, kıskançlık nefretleriyle ve güçlü hırslarıyla" dile getirmektedir.²⁰

Daudet'nin de hayran olduğu ikinci kategoride bulunan işçiler ise tehlikeli Corse kıyıları boyunca uzanan ve barınılamaz kıyı bölgelerinde yaşayan gümrük işçilerinden, Sanguinaires Deniz Feneri'nin koruyucularından ve Indret'deki işçilerin bir kısmından oluşmaktadır. Yazar ayrıca, işçilerin ayan beyan ortada olan fizyolojik sefaletlerini tasvir etmek için duygusal düzyazının tüm kaynaklarını kullanır ve okuyucunun sempatisini ortaya çıkarır: yaşam koşullarının sağlığa aykırılığı, yiyecek içecek yokluğu, hastalıklar, yapılan işin sağlığa zararlılığı... Ama yine de bu "fakir insanlar" içinde buldukları durumlardan asla şikâyet etmezler! Bir gümrük işçisi öldüğü zaman, arkadaşları "derin bir iç çekmeyle" yetinmektedirler: "Kendi kadersizliklerinin duygusu; bu sakin ve sabırlı deniz işçilerinin yüreklerinden koparabildiği tek şey işte bundan ibarettir. İsyân yok, grev yok. Sadece bir iç çekmesi ve hepsi bu kadar!..."²¹

19- Daudet A., *Les Contes du lundi* - Arthur, s. 725.

20- Daudet, A., *Jack*, s.199.

21- Daudet, A., *Lettres de mon moulin* - Les Douaniers, s. 300.

*Gemide Monolog*²² öyküsü Daudet'nin nerdeyse karikatürist olan tarzını özetlemektedir. Metin 1871 Paris Devrim Hükümetinden hemen sonra, 1872 yılının nisan ayında yayınlanmıştır. Anlatıcı eski bir komün üyesidir ve kendisini Yeni Kaledonya'ya sürgüne götüren bir gemide bulmaktadır. Anlatıcı geçmişe dönerek politikacıların ve onların güzel sözlerinin kendini baştan çıkarmasına müsaade ettiği için pişmanlık duymaktadır: politikacılar kaçmışlardır ve yurtdışında güvendedirler; ancak kendisi tutuklanmış ve mahkûm edilmiştir. Anlatıcı soğuk havada, yağmurun altında yaptıkları yorucu işleri ifade ederek gemicilere hayranlık duymaktadır; onların atıldıkları tehlikelerin altını çizmektedir:

"Ah! Bu şüphesiz Parisli işçilerin hayatlarından daha yorucu ve karşılığında daha düşük ücret kazanılan bir hayattır. Ama yine de bu insanlar içinde buldukları durumdan asla şikâyet etmezler. Onların sakin bir halleri, kararlı net bakışları var ve aynı şekilde şeflerine saygı gösteriyorlar! Bu insanların bizim kulüplerimize sık sık gelmedikleri anlaşılıyor."²³

Jack romanıyla da Daudet, çok uzaklara gitmekte ve işçilerin dünyasına yönelik daha tarafsız ve alabildiğine özgün bir bakış açısı ortaya koymaktadır.

22- *Monolog à bord*

23- Daudet, A., *Les Contes du lundi* - *Monolog à bord*, s. 707.

İş dünyasına yönelik özgün bir bakış

Daudet iş hayatının güzelliği, işçilerin soylu kardeşliği ya da her ikisi hakkındaki konuşmalarla her zaman alay etmektedir. Yazar bir taraftan iş hayatının bu güzel sözlerini başarısız karakterler ve bu karakterlerin kişiliği aracılığıyla değersizleştirerek yansıtmaktadır. Diğer taraftan iki taraflı bir tabloda iş hayatının gerçekliğini göstermektedir; bunu yapmak için demir fabrikasının zor şartlarını ve büyük bir geminin makine dairesini kullanmaktadır. *Jack* romanında kullanılan yöntemde işlerin; çok zor işleri yapmak üzere çırak olarak verilmiş, yasal yaş sınırının altında olan bir çocuk tarafından yapılması, bizim algıladığımızdan daha etkilidir. Üstelik bu çocuk, yaradılışı gereği narin bir yapıya sahiptir ve önce Indret'deki zor çalışma şartlarında çalışması, daha sonra da Transatlantik şirketine bağlı bir buhar gemisinde ocakçı olarak çalışması; içinde bulunduğu durumun daha da kötüye gitmesinden başka bir işe yaramamıştır.

Daudet, Indret'deki²⁴ fabrikada ya da Cydnus²⁵ adlı buhar gemisinin makine dairesinde geçen mücadelede korkutucu, "fantastik", titizlikle üst üste yerleştirilmiş siyah ve kırmızı bir tablo çizmektedir. Jack, Indret'ye ulaştığında darağacına benzeyen kocaman bir

vinç görür. Böylece daha sonra anlatılacak olan hikâyenin başlama düdüğü çalınır.

Okur bir cehennemin içine girer: korkunç bir gürültü, dayanılmaz bir sıcaklık, "yakıcı, keskin, siyah bir toz", son derece iğrenç kokular. Bu kokulu yerin merkezinde, bir canavar, devasa bir şahmerdan bulunmaktadır.

İş hayatının özellikle zararlı koşullarını tasvir etmek için Daudet, Zola'nın da kısa bir zaman sonra devam ettireceği yöntemlere başvurur: olağanüstü büyültmeler—o kadar olağanüstü ki, biz bunu başka bir sosyal çevreye giren bir çocuğun gözünden görmekteyiz—; mekânın ve makinelerin kişileştirilmesi, Hristiyan veya Pagan mitolojisine başvurulması, cehennem görüntüleri; "güzel dekor"un, sakinliğin, şiirselliğin doğal görüntü ile sanayinin sarsıntılı yaşamı, korkunç gürültüsü, gökyüzünün temizliğini kirleten o siyah dumanlar arasındaki zıtlık.

"Tüm bu mühim çalışmaya canlı, telaşlı, hummalı bir özellik veren yerin ve havanın sürekli sallanmasıydı, fabrikanın altında hapsedilmiş kocaman bir hayvanın kurtulma çabası gibi bir koşuşturma devam ediyor ve bu kuyu gibi açılmış yollar etrafına yakıcı bir soluk ve inilti saçıyordu."²⁶

Romanda yapılan karşılaştı-

24– Daudet, A., *Jack*, 2. kısım 1. ve 7. bölüm arası

25– Daudet, A., *Jack*, 2. kısım 8. bölüm

26– Daudet, A., *Jack*, s.193.

ma, Indret demir fabrikasından ve Cydnus buhar gemisinden nakarat olarak alınmış benzer ifadelerle uzun uzun anlatılarak işlenmiştir.

"İlk önce bir gürültü, örslerin üzerine eş zamanlı olarak inen üç yüz çekicin kulakları sağır eden korkunç bir gürültüsü, kayışların vızıltısı, makaraların dönüşü ve hareket eden bir insan grubunun homurtusu, kendi kendini heyecanlandıran soluk soluğa kalmış ve çıplak üç yüz göğüs kafesi, kasların birbirinden kopartıldığı ve solunumunun kaybolduğu bir kuvvet sarhoşluğu içinde insana ait olmayan çığlıklar atmaya zorluyordu. [...] Her şey gıcırıyor, homurdanıyor, çınılıyor, uluyor, havlıyor. İnsan kendini doyumsuz ve vahşi bir puta ait insanlardan uzak bir tapınakta sanıyor."²⁷

Daudet "gücün tanrılarının bu siyah ve ışık saçan tapınağında" Efendi Baal²⁸'e hizmet etmek zorunda olan işçilerin, fiziki ve ahlaki olarak küçük düşürülmesinin üzerinde ısrarla durmaktadır.

Belden yukarısı çıplak olan terli, tüylü, kemerlerle desteklenmiş, bükülmüş işçi vücutları siyah bir haldedir. Çalışmaktan çökmüş insanlar kendilerini iş ile aynı koşullara iten meyhanelerde içmek-

27- Daudet, A., *Jack*, s. 205.

28- Baal etimolojik olarak kral, efendi, sahip veya tanrı anlamlarına gelmektedir. Ayrıca İncil'de pagan tanrıları ifade etmek için de kullanılmaktadır. Baal'e yönelik inanç bugün de devam eden birçok din, inanç ve sembole kaynaklık etmektedir. (Ç.N.)

tedirler. Jack, Nantes'teki meyhaneye kaçamagından sonra bir daha asla içmemeye ant içmiştir, işte bu yüzden Cydnus buhar gemisinde kendisine rakı ikram eden diğer ocakçının teklifini reddeder. "Bu ateşli işkenceyle geçen bir saatin sonunda, Jack yanmış kirpiklerinin altında buğulu gözleriyle kendini kör, sağır, soluksuz ve kanı beyine sıçramış gibi hissediyordu." Jack "omuzlarının üzerine buzdan bir palto atıp içeri sızan havadan bir parça nefes alabilmek için, dişleri titreyerek, kendini dışarı atar."²⁹ Ardından otuz altı derecelik ispirtoyu başından aşağıya diker.

Daudet böylece Jack'in normal insanlara benzeyecek fiziksel özelliklerini geri planda bırakmaktadır. On altı - on yedi yaşlarında bir çaylağın "önceden ölmüş bir kafası, gevşek ve cansız bir ağzı vardır."³⁰ Jack'in "ateşlenmesine ve gözyaşı dökmesine yol açan su toplamış, çizilmiş elleri vardır."³¹ İşçilerin bedenleri yorgun, kirli ve kendinden geçmiş bir haldedir. "Jack dikiş tutturamamış sanatçıların arasındayken bile kendini böyle garip hissetmemiştir ve işçilerin arasındayken zaman zaman köylülere ait bazı kelimeler apaçık bayağılıklarıyla dikkatini çekmektedir."³²

Zira, romanda yer alan aşağılama aynı zamanda ahlakidir. Jack bu

29- Daudet, A., *Jack*, s. 301.

30- Daudet, A., *Jack*, s.249.

31- Daudet, A., *Jack*, s.206.

32- Daudet, A., *Jack*, s. 201.

kaba ve vahşi ortamda tasvir edilmektedir. İşçiler ona Aztec diye seslenmektedirler. Jack kendisini; insanlıktan çıkmış, araç-gereçlerin içinde herhangi bir araç-gereç haline gelmiş, "yeni tanıştığı, hayranlıkla karışık endişe duyduğu buhar adı verilen gizli, görünmez bir gücün döndürdüğü bilinçsiz, isteksiz, topaç gibi ıslık çalan küçük bir makara gibi hissetmektedir."³³

İş yerlerindeki biraradalık da Jack için oldukça tehlikelidir. "Atölye hemen çocukların gözlerini açmaktadır, dahası onları yoldan çıkarmaktadır."³⁴ Daha da kötüsü, bu "berbat yaşam" çocukların kötü içgüdülerini, kötü-lüklerini, aşağılayıcı söz ya da davranışlarını arttırmaktadır; hatta Jack diğer çırakların günah keçisi haline gelmiştir. "Tüm bu insan topluluğunun yorgunluklarından kaynaklanan sınırlı sabırsızlıklarını ve alaylarını üstüne kusabilecekleri bir günah keçisine ihtiyacı vardır."³⁵

Bununla birlikte işçiler için bazı küçük düşürücü ve can sıkıcı durumlar dahi olsa, işçiler yaptıkları işten gurur duymak için yine de bir araya gelmektedirler:

"Şimdi, ayakta yan yana dizilmiş bir şekilde duran işçi-

*ler yaptıkları makineye bakıyorlardı. Ve onunla gurur duyuyorlardı! Bir süreliğine onun etrafında dönmüşlerdi, sevinç çığlıklarıyla ve zafer naralarıyla onu selamlamışlardı. Yaptıkları işin ustaları olarak ona hayranlıkla bakıyorlardı, iri elleriyle onu okşuyorlardı, seviyorlardı ve onunla kendi kaba dillerinde konuşuyorlardı."*³⁶

Yaşlı Roudic duyduğu gururdan dolayı ağlamaktadır.

Sonuç olarak, Daudet bu rolanda iş dünyasına hiç de azımsanmayacak kadar sayfa ayırmıştır. Romanda yer alan en uzun bölümler Jack'in gençliğinin dört yılını, önce çırak sonra da işçi olarak geçirdiği Indret'deki demir fabrikalarıyla ilgilidir. Jack'in bir ocakçı olarak deniz yolculuğu yaparak geçirdiği sonraki üç yıl kısaca özetlenmiştir. Jack'in Paris'te geçen hayatının son yılıyla ilgili olarak sadece Oberkampf sokağında bulunan Eyssendeck adında bir atölyede işe alındığını öğreniyoruz.

Elbette ki Daudet'nin Indret'de bulunan demir fabrikalarına yaptığı ziyaret onun iş hayatı hakkındaki bakış açısını değiştirmişti. Yazar buhar makinelerini görünce herkes gibi büyülenmişti: böylece modern teknolojilerin büyük iş-

33- Daudet, A., *Jack*, s. 206.

34- Daudet, A., *Jack*, s. 209.

35- Daudet, A., *Jack*, s. 208.

36- Daudet, A., *Jack*, s. 224.

letmelerde çalışan işçilerden ne- ler talep ettiklerinin farkına var- mıştı. Yazar, romanında işçilerin hayatlarının zorluğunu ve maruz kaldıkları küçümsemeyi tasvir etmektedir. Çeşitli argo terimlerle belirtilen bazı ilgi çekici noktaları ele almaktan da geri kalmaz. Ya- zar kişiliğini coşturmak istemek- tedir- daha da ötesi zavallı işçileri de coşturmak istemektedir. Dau- det bir sahnede, sınıflar arasında- ki aşağılayıcı ayrımı göz açıp ka- payıncaya kadar geçen bir sürede okuyucuya sunmaktadır. Cydnus buhar gemisinde yolcu olarak bu- lunan genç bir kadın ile oğlu, Ja- ck'in yanından geçerken "ipekten yapılmış uzun elbisesi kömürden kararmış olan ocakçının kollarına değmemesi için hızla kıvrılır"³⁷ ve yollarını değiştirirler. Bu davranış "belli belirsizdir" ancak bir o kadar da aşağılayıcıdır!

Daudet bu küçük dokunuşlarla duygularını ifade etmektedir; an- cak roman içinde gerçek anlam- da bir değişimi asla istememiştir. Herhangi bir önemli olay yaşan- madan Jack'in hayatı geçip git- mektedir. "Günlerin birbirine ben- zediği, ayların karmaşık ve buğulu olduğu, mevsimlerin kazan daire-

sindeki bitmez tükenmez temmuz ağustos sıcaklarıyla dolu olarak geçtiği üç uğursuz yıl."³⁸ Roman- da umuda açılan hiçbir kapı bu- lunmamaktadır. İyi işçi Jack, işten çıkınca arta kalan vaktinde içinde bulunduğu durumdan kurtulmak için ders çalışmaktadır; ancak hayalini gerçekleştiremeden ha- yatını kaybeder. Jack makinelere hizmet etmek için sağlığını kay- betmiştir. Zira insan severlerin, Eugène Manuel ve diğerinin de söylediği gibi hakikatin önünde duramazsın!

İndret'de çalışan işçiler tara- fından yapılan makineye yönelik aşağıda yer alan öğütler ve "alkış- lamalar", bu makineyi kapitaliz- min bir resmi olarak gören bizler için de ders çıkarılabilecek bir ör- nek olabilir.

*"Haydi bakalım makine, kitalar arasındaki yoluna çık artık. Sana belirtilen yolu dos- doğru, hiç yolundan şaşmadan izle. [...] Ancak güçlü olduğun için sakın kimseye kötülük etme. [...] Hiç sinirlenmeden ge- mileri yönet ve özellikle İndret fabrikasındaki işçileri onurlan- dırmak istersen, insan hayatı- na saygı göster."*³⁹

38- Daudet, A., *Jack*, s. 302.

39- Daudet, A., *Jack*, s. 227.

37- Daudet, A., *Jack*, s. 300.